

**Euro-Latin American Parliamentary Assembly
Assemblée Parlementaire Euro-Latino Américaine
Asamblea Parlamentaria Euro-Latinoamericana
Assembleia Parlamentar Euro-Latino-Americana**

Gazdasági, Pénzügyi és Kereskedelmi Bizottság

19.10.2011

MUNKADOKUMENTUM

Nyersanyag-kereskedelem az Unió, valamint Latin-Amerika és a Karib-térség között

Előadó az EP részéről: Catherine Grèze (Verts/ALE)

Nyersanyag-kereskedelem az Unió, valamint Latin-Amerika és a Karib-térség között

Mit értünk nyersanyagok alatt?

A nyersanyagok olyan alapanyagok, amelyekből redukciójukat, feldolgozásukat vagy más nyersanyagokkal való vegyítésüket követően késztermék állítható elő. A kifejezés tehát a természetből származó anyagot jelöli, amely ott feldolgozatlan vagy észrevehetetlen módon kezelt állapotban található. Ezért nyersanyagnak tekinthető a latex, a vasérc, a nyers kőolaj, a fa, a szén, az arany, az ezüst, a lítium, a réz, az ólom vagy az alumínium.

A két régió közötti kereskedelem helyzete

Latin-Amerika számos országa hosszú bányászati kitermelési múltra tekint vissza, és e régió és az Európai Unió (EU) közötti kapcsolatokat századokon át a nyersanyag-kitermelés alakította. Elsősorban latin-amerikai nyersanyagok Unióból származó feldolgozott termékekért cserében történő kereskedelméről van szó; ez a felállás azonban hosszú ideig akadályozta a régió iparosodását. Az Európába irányuló export a 2000-tól kezdve gyorsult fel a nyersanyagárak robbanása miatt. Latin-Amerika 1990-ben így magáénak tudhatta a világ bányászati befektetéseinek 12%-át; ez az arány a 2000-es években 33%-ra emelkedett. A 2008-ban kezdődő világválság súlyosbodása azonban jelentős mértékben érintette a két régió közötti kereskedelmet. A nyersanyagárak visszaesése és az Unió gazdasági recessziója különösen az Unióba irányuló latin-amerikai exportot sújtotta, amely 2008 májusa és 2009 májusa között 24%-kal esett vissza. A nyersanyagárak 2009. év második félévében megindult emelkedésének köszönhetően azonban az Unióba irányuló latin-amerikai export ismét fokozatosan bővíthetett.

Ha visszaemlékezünk a nyersanyagok fent ismertetett fogalmára, az Unió és Latin-Amerika közötti nyersanyag-kereskedelem egyirányú, mivel az Unió főként ipari termékeket exportál. Erre tekintettel e fogalom meghatározás a mezőgazdasági nyersanyagokra is kiterjeszthető. Ekkor viszont lényegesen más képet kapunk, hiszen Latin-Amerika jelentős mennyiséget exportál olyan anyagokból, mint a szója vagy a pálmaolaj, ugyanakkor az Unió is fontos mezőgazdasági nyersanyag-exportőr (tej, búza stb.). Célszerű-e akkor felvenni a mezőgazdasági termékeket a két régió közötti nyersanyag-kereskedelemmel kapcsolatos gondolatmenetünkbe?

A kitermeléshez kapcsolódó kockázatok

Amint láttuk, a bányászati kitermelés az exportáló országok számára nem elhanyagolható bevételi forrás, amely folyamatosan táplálja a nemzeti költségvetéseket. A kitermelés ugyanakkor társadalmi, egészségügyi és környezeti következményekkel járhat, melyek közvetlen és közvetett költségét fel kell mérni. Valójában jelenleg a világ egyes nyersanyag-exportáló régiói közel sem tudták elérni a remélt fejlődést. Sőt, Afrikában az „erőforrások átkáról” (*resource curse*) beszélnek.

A nyersanyag-kitermelés a földek kitermelést végző társaságok számára való koncesszióba adását vonja maga után annak érdekében, hogy e társaságok ércek után kutathassanak, és adott esetben kitermeljék azokat (*Peruban például az amazonasi esőerdők 75%-át adták*

koncesszióba a kitermelést végző társaságoknak). Ez gyakran vált ki a földhasználattal kapcsolatos konfliktusokat, különösen akkor, ha e területeken élelmiszertermelést is folytathatnának. A feszültséget gyakran fokozza a kitermelési terület és környékének nagy mértékű megváltoztatása: az állat- és növényvilágra gyakorolt hatások, jelentős mennyiségű víz felhasználása, sőt, a folyók és a levegő ércporral történő szennyeződése. És ez már csak azért is így van, mert a kitermelőhelyek rendszerint törékeny ökoszisztémájú övezetekben találhatók. E környezetpusztítás gyakran visszafordíthatatlan, károsítja a környékbeli lakosság egészségét, és jólét helyett szegénységbe sodorja őket. Az aranykitermelés vagy a nagy mennyiségű cián használatát igénylő kilúgozásos technológia alkalmazása egy-egy eklatáns példa a fent említettekre. Annál is inkább, mivel a válság alatt az arany egyfajta biztos befektetésként szolgál, ami viszont az aranyérc egyre nagyobb mennyiségben való kitermelését teszi szükségessé. A leggyakoribb panaszok között a helyi lakosság vállalatok általi félretájékoztatása, a népesség áttelepítése és a munkavállalói jogok hiánya szerepel. Összességében a latin-amerikai bányakitermelések egyharmada (337-ből 139 eset) vezetett konfliktushoz a társaságok és a koncesszióba adott területeken élő közösségek között.¹

A bányászati kitermeléshez kapcsolódó e kockázatokat a Nemzetközi Bányászati és Fémipari Tanács maga is felismerte, ami jól mutatja, hogy a konfliktusok az ágazat stratégiai problémájává léptek elő.

Az erőforrásokra nehezedő fokozódó nyomás és a két régió sorsának összekapcsolódása

A következő években a világ nyersanyag – és különösen ásványi érc – iránti kereslete folyamatosan emelkedni fog: egyrészt mert szükség van rájuk az új technológiák (köztük a megújuló energiaforrásokhoz és az üvegházhatású gázok csökkentéséhez kapcsolódóak) gyártásakor, másrészt mert a világ lakossága – és ezzel párhuzamosan a feltörekvő országok technológiaszükséglete – hatványozottan növekszik. A nemzetközi szinten így verseny indult el a nyersanyagok iránt. Ebben a folyamatban Kína kulcsszerepet játszik, jelenléte Latin-Amerikában immár meghatározó.

A forrásokra nehezedő fokozódó nyomás kiemeli a termeléshez kapcsolódó problémákat, hiszen a nyersanyagigények kielégítése érdekében egyre érzékenyebb területeket kell feltárni. Emellett a jelenlegi helyzet, azaz az éghajlatváltozás és az erőforrások végelessége fenntarthatóbb kitermelési modellt alkalmazását teszi szükségessé.

Láthatjuk, hogy a nyersanyagok az Unió (amint azt az Európai Bizottság kezdeményezése is mutatta) és Latin-Amerika számára egyaránt hatalmas kihívást jelentenek. Ebben az ágazatban a két régió sorsa szorosan összekapcsolódik. Ezért ki kell alakítani azokat a szükséges eszközöket, amelyekkel a leginkább kezelhetők a kockázatok, és amelyekkel biztosítható az ágazat nagyobb stabilitása és a fenntartható termelés: ezek önmagukban is elegendő ahhoz, hogy Latin-Amerika és az Európai Unió továbbra is kiemelkedő teljesítményt nyújtson és példát mutasson a nemzetközi szinten. A két régió valójában közös értékeket vall és közősek a prioritásai: a béke és a biztonság megteremtése, a demokrácia megerősítése és az emberi jogok előmozdítása.

A két régió közötti megállapodások javítása és a folyamatban lévő tárgyalások új irányba

¹ A latin-amerikai bányakonfliktusok megfigyelőközpontja.

terelése

A fent említett kihívásokra és kockázatokra tekintettel a nyersanyagágazat fokozottabb szabályozására van szükség. A kereskedelmi keretet jelenleg a meglévő vagy tárgyalás alatt álló társulási megállapodások, valamint az Unió és Latin-Amerika közötti kétoldalú beruházási megállapodások adják. E megállapodások szabad kereskedelemre vonatkozó elemei azonban konfliktusok kialakulásához vezetnek, ami veszélyezteti a két régió közötti kereskedelmet. Ezek az elemek többek között a következők:

a) A nemzeti elbánás elve

A két régió közötti megállapodásokban kvázi automatikusan szereplő elv veszélyezteti az új iparágakat és a belső fejlődést, mivel a határokon átnyúló befektetőket (akik gépeket, technológiákat és külföldi tőkét szereznek be) egyenlő helyzetbe hozza a helyi vállalkozásokkal.

b) Szellemtulajdon-jogok

A szabadalmi rendszer segítségével a technológiák az észak-amerikai nagyvállalkozások kezében maradnak. A dél-amerikai országok ezekhez nem férhetnek hozzá, ami gátolja a belső iparosodást. Kreatív megoldásokra van szükség annak érdekében, hogy a szellemtulajdon-jogok a globalizáció és a szükséges fejlődés követelményének egyaránt meg tudjanak felelni.

c) Közvetlen külföldi befektetések (kkb)

A „közvetett kisajátítás” (a befektetők cselekvési szabadságának új nemzeti jogszabályok általi korlátozása) és az ehhez hasonló intézkedések veszélyeztetik az exportáló országok képességét arra, hogy társadalmi és környezetvédelmi jogszabályaikat szigorítsák. Amikor így járnak el, valójában fennáll a kockázata annak, hogy jogi eljárással és jelentős kompenzációs összegek kifizetésével kell számolniuk (*például a Doe-Run Peruban*).

d) A szolgáltatások liberalizációja

A nagy bányászati kitermelések jelentős igényei miatt az alapvető szolgáltatásokhoz – a vízhez és az energiához – való hozzáférés is megkérdőjeleződik. Ezen ágazattípus liberalizációja igen kedvezőtlenül hathat a lakosságra, ezért a legnagyobb fokú elővigyázatossággal kell kezelni.

Az ágazat irányításának megerősítése és egyensúlyának helyreállítása

A nyersanyagágazat irányítása – amint azt láttuk – jelenleg nagyon gyenge és kiegyensúlyozatlan. Az irányítás megerősítésére az alábbi javaslatokat tesszük:

- a) az ILO egyezményeinek ratifikálása és azok tárgyalás vagy felülvizsgálat alatt álló megállapodásokba való felvétele,

- b) a többoldalú, környezetvédelmi megállapodások betartása,
- c) a korrupcióellenes egyezmények ratifikálása,
- d) a vállalkozások társadalmi felelősségének megerősítése és kötelezővé tétele,
- e) az európai vállalkozások és leányvállalataik felelősségének kimondása,
- f) az új eszköz, a LAIF (*Latin-amerikai Befektetési Alap*) felhasználási kritériumainak egyértelműbb meghatározása annak érdekében, hogy hozzájáruljon az erőforrások fenntartható kiaknázásához kapcsolódó célkitűzések eléréséhez,
- g) az ágazat maximális átláthatóságát biztosító kezdeményezések támogatása (*például a nyersanyag-kitermelő iparágak átláthatóságára irányuló kezdeményezés, az EITI*),
- h) együttműködés az erőforrások felhasználásának csökkentése terén, különösen a termékek környezetbarát tervezése és az újrahasznosítás útján,
- i) az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése a kitermelés áldozatai számára,
- j) az érintett lakosság tájékoztatása, a velük folytatott előzetes konzultáció és részvételük biztosítása a határozathozatalban (*lásd: az előzetes konzultációról szóló perui törvény*),
- k) a kitermelési és azon kívüli övezetek környezeti érzékenységük szerinti meghatározása (*például a Natura 2000 területek Európában*),
- l) a kitermelés megtiltása a konfliktussal sújtott övezetekben,
- m) nyersanyagadó kivetésének engedélyezése,
- n) a tőzsdei tevékenységek szabályozása és a spekuláció féken tartása a nyersanyagárok ingadozásának visszafogása érdekében,
- o) az erőforrás-kezelés innovatív megközelítéseinek támogatása (*például a Yasuni ITT-kezdeményezés*).